

Ο μὲν Boissonade ἐξέδωκεν ὑπὲρ τὰς δύο ἔκατοντάδας ἀστείων Ἱεροκλέους καὶ Φιλαγρίου, ἀναλώμασι τοῦ Βυζαντίου, N. Υεμενῆ, παραλαβὼν τὰ πλεῖστα ἐξ ἀντιγράφου, κομισθέντος ὑπὸ τοῦ Μινωΐδου Μηνᾶ· ἀναφέρει δὲ πολλαχοῦ μετ' ἐγκωμίων τὸν Κοραῆν, ἀποκαλῶν αὐτὸν «ἄνδρα σπουδαῖον καὶ σεμνὸν, σχεδὸν ἔτερον Σωκράτην». Ο δὲ Ἐβραῖος ἡρεύητεν οὐ μόνον τὸν Παρισίοις ἀντίγραφον τοῦ Μινωΐδου Μηνᾶ ἀλλὰ καὶ ἔτερους ἐν Μαντζῷ καὶ Βιέννῃ ἀποκειμένους κώδικας, δημολογεῖ δὲ ὅτι ἔνιας τῶν διορθώσεων τοῦ Κοραῆ ἐπεκυρώθησαν ὕστερον διὰ τῶν ἀντιγράφων ὅσα αὐτὸς ὁ Ἐβραῖος ἀντιπαρέθηκε πρὸς ἄλληλα. Ο γερμανὸς οὗτος κριτικὸς, θαυμάζων τοῦ Κοραῆ τὴν φιλολογικὴν μάθησιν, εὐλόγως ἀπορεῖ πῶς οὗτος διετέλεσεν ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ὑπὸ τοῦ Rhoer ἐκτυπώσεως 66 ἀστείων. «Τὸν Κοραῆν (χαίτοι ἀείποτε καὶ ἐν τῷ φαιλοτάτῳ βιβλιδαρίῳ, τὸ τοῦ ἐκδότου ἔργον οὗτως ἐπιτελέσαντα, ὃστε δσάγις προσέρχεσαι αὐτῷ ἀπέρχεσαι σοφώτερος) ἔλαθεν ἡδη ὅτι πρὸ πεντήκοντα ἔνιαυτῶν ἐξεδόθη ὑπερδιπλάσιος ἀριθμὸς ἀστείων, ἀναμενόντων χεῖρα διορθοῦσαν». (Coraen, etsi semper atque in futilissimo quoque libello ita editoris officio functus est ut nunquam ad eum accedas quin abeas doctior, fugit jam quinquaginta annis ante plus duplicem numerum facetiarum editum esse inanumque expectare emendatricem).

Διατί δὲ μετέφρασε καὶ ἐξέδωκεν ἀνωνύμως τῷ 1820 τὴν παράθεοῖς «Συμβουλὴν τριῶν ἐπισκόπων πρὸς τὸν πάπαν Ἰούλιον τὸν τρίτον»; «Σκοπὸν εἶχεν ἡ φανέρωσις τοιούτου συγγράμματος (ἀποκρίνεται δοκιμής) τὴν διόρθωσιν καὶ δικαίωσιν ἐνταῦτῷ τῆς Ἀγατολικῆς Ἑκκλησίας. Η μακρὰ δουλεία, ἀφανίσασα τὴν παιδείαν τοῦ γένους, ἡτού μαθύνατον νὰ μὴ φθείρῃ τὸν κλῆρον, μηδὲ νὰ συγχύσῃ τὰ θρησκευτικά μάς φρονήματα· διποία ὅμως καὶ δύσσα μὲν ἔντονει τὰ ἀμαρτήματα τῶν Ἀγατολικῶν χριστιανῶν, παραβαλλόμενα μὲ τὰς φρικτὰς τῶν Παπιστῶν καταχρήσεις, εἰς τὴν στάθμην τῆς δικαιοσύνης, πρέπει νὰ λογίζωνται δλίγοι τινὲς πρὸς ωκεανὸν ὕδατος σταλαγμοί· καὶ οἱ συνήγοροι τῆς Παπικῆς αὐλῆς, κατηγοροῦντες πικρῶς δι' αὐτὰ τοὺς Γραικοὺς, κατηγοροῦντας ἀνθρώπους ἐνοχλουμένους ἀπὸ κάρφος, τυφλωμένοις ἀπὸ παχυτάτην δοκὸν αὐτοῖ. Νὰ καταχρίνῃ τις δλους τοὺς Ἱερωμένους ἀνατολικοὺς, διὰ τὴν τρυφὴν δλίγων σαρδαναπάλων ἀρχιερέων, τρυφώντων εἰς τὸ Βυζαντίον, εἴναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ παραβάλλῃ δλους τοὺς κοσμούς μὲ τοὺς Φαναριώτας τοῦ Βυζαντίου». Ο Κοραῆς κατηγγέλθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν

αύτοῦ ὡς εἰσφέρων καινὰ δαιμόνια, ίδιως δὲ ὑπὸ μὲν τοῦ Κοδρικᾶ διεσύρθη ὡς «ἄθεος» καὶ «ἀνατροπεὺς τῶν καθεστώτων» ὑπ' ἄλλων δὲ ὡς «λουθηρόφρων». Πρὸς τὰς διαβολὰς ταύτας τῶν καθ' ὑπόκρισιν φιλορθοδόξων ἀντιμαχόμενος, ἀπολογεῖται περὶ ἑαυτοῦ μετὰ Θέρμης, πάρρησίας καὶ ἀνυποχρίτου θρησκευτικῆς συνειδήσεως. «Εἶμαι τέκνον τῆς Ἀγαπολικῆς Ἐκκλησίας, εἰς αὐτὴν γεννημένος, μὲ αὐτὴν ἐνωμένος καὶ τὸ αὐτὸν Σύμβολον τῆς πίστεως δμολογῶν. Ὁ λόγος ἐνταῦθα δὲν εἶναι περὶ δογμάτων, ἀλλὰ περὶ ἔκκλησιαστικῆς ἀγωγῆς, ἥτις μορφοῦται κατὰ μικρὸν ἀπὸ τὴν διαγωγὴν τῶν ποιμένων της, καὶ γίνεται καλὴ, ἂν οἱ ποιμένες φυλάσσωσι μὲ τὰ δόγματα καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Εὐαγγελίου· κακὴ, ἀν τὴν Ὁρθοδοξίαν περιορίζεται εἰς μόνον τὸ στόμα καὶ ἴκανὴ νὰ διαστρέψῃ τελευταῖον (ἄν δὲν διορθωθῇ) καὶ αὐτὰ τὰ δόγματα, καθὼς συνέβη εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν ἔκκλησιαν, τὴν δπολαν ἔφθειρεν ἥ διαγωγὴ τῶν Φαρισαίων, καὶ καθὼς ἔλεγεν αὐτὸς ὁ Χριστὸς, δτι κινδυνεύει νὰ συμβῇ καὶ εἰς αὐτὴν αὐτοῦ τὴν ἀκαταμάχητον θρησκείαν. Ἡ υπὲρ λόγον θρησκεία δὲν δμοιάζει τὰς λογικὰς ἐπιστήμας ἥ τέχνας. Αἱ ἐπιστήμαι καὶ τέχναι, ἔργον τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, τελειωποιοῦνται μὲ τὴν πρόδον τοῦ χρόνου, καὶ καθ' ὃσον τελειοποιεῖται ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν ἥ λογική του δύναμις. Ἡ θρησκεία, ἔργον αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, φθείρεται ἐξ ἐναντίας δταν μακρύνεται χρονικῶς ἀπὸ τὴν πρώτην αὐτῆς κήρυξιν, ἀν δὲν προσέχωσιν οἱ προεστῶτες αὐτῆς νὰ τὴν φυλάσσωσιν ἀκέραιον, ὡς παρακαταθήκην ἐμπιστευθεῖσαν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὸν ἀρχηγόν της «ἐκτρεπόμενοι τὰς βεβήλους κενοφωνίας καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως», καὶ νὰ μαρτυρῶσιν ἀκαταπαύστως τὴν ἀλήθειαν αὐτῆς μὲ τὴν διαγωγὴν των, ὡς ἄλλοτε τὴν ἐμάρτυρησαν ἄλλοι μὲ τὸ αἷμά των. Εἰς τὰς ἐπιστήμας ἥ τέχνας τὰ νέα εἶναι ὡς ἐπιπλέον τὰ καλήτερα· εἰς τὴν θρησκείαν τὰ παλαιὰ μόνα εἶναι τὰ καλὰ («δυσωπητικὰ γάρ πως τὰ παλαιὰ τῶν δογμάτων, οίονει πολιαῖτιν τῇ ἀρχαιότητι τὸ αἰδέσιμον ἔχοντα» λέγει δι μέγας Βασίλειος), καὶ μόνα τὰ τέλεια· ἐπειδὴ ὃστις τὴν ἡρχισεν, δ αὐτὸς καὶ τὴν ἐτελείωσε, καὶ τελειωμένην μᾶς τὴν παρέδωκεν. Ἄλλ' ἐὰν ἥ φιλοσοφία δὲν ἔχῃ τι νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν ἀνακαλυφθεῖσαν καὶ τελειωθεῖσαν ἀπὸ τὴν Σοφίαν τοῦ Θεοῦ θρησκείαν, δύναται δμως πολὺ, ὡς φίλη τῆς σοφίας, νὰ τὴν βοηθήσῃ, δεικνύουσα τὰ μέσα, διὰ τῶν δποίων ἥ θρησκεία κρατεῖται εἰς τὴν ἀρχαῖαν αὐτῆς· καθαρότητα). Τὴν «Συμβουλὴν τῶν τριῶν Ἐπισκόπων ἐτύπωσε τῷ 1818 ἐν Ηαρίσοις δ φιλελεύθερος Ιερεὺς Llorente (συγγραφεὺς ιστορίας τῆς Ἱερᾶς

Ἐξετάσεως) ἐν τοῖς Monuments Historiques concernant les deux pragmatiques de France (σελ. 169—190) πρῶτον μὲν λατινιστὶ, εἶτα δέ γαλλιστὶ κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἐν τῷ Censeur Européen (τόμ. 12 σελ. 24—49). Τρεῖς ἐπίσκοποι, συγελθόντες τῇ 20 ὁκτωβρίου 1553, συνεβούλευσαν τῷ Πάπᾳ (ἐπὶ προφάσει τῆς ἀνορθώσεως τοῦ Παπισμοῦ, ὃν ἦπειλει ἡ Λουθηρικὴ αἵρεσις), τίνι τρόπῳ ἔδει νὰ αὐξήσῃ τὴν δύναμιν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, πρώτιστα καὶ μάλιστα πολλαπλασιάζων τῶν Καρδινάλιων, τῶν Ἐπισκόπων καὶ τῶν στρατευμάτων μοναστικῶν ταγμάτων τὸν ἀριθμὸν, ἐπιτηδεύων δὲ καὶ παντοίας ἀλλας μεθόδους κατὰ τὸ ἀγόριον παράγγελμα «ὅ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα». Οὐδεμία ἀμφιβολία στις ἥπις «Συμβουλὴ τῶν τριῶν Ἐπισκόπων» εἶναι ὑποβολιμαία, ὡς παρατηρεῖτον καὶ ὁ εὐφραδέστατος θεολόγος Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος. Ὁ Κοραῆς, οὐδαμῶς τὸ γνήσιον αὐτῆς ἀμφισβητῶν, προσέθηκε μακράς καὶ ἐμβριθεῖς ἐρμηνευτικάς σημειώσεις. «Τῶν ὁμογενῶν καὶ δμοθρήσκων μου τὴν ὠφέλειαν σκοπὸν ἐπρόβαλα κ' ἐγὼ, μεταφράσας τὴν Συμβουλὴν δλόκληρον ἀπὸ τὴν λατινικὴν εἰς τῶν Γραικῶν τὴν γλῶσσαν· καὶ διὰ νὰ τὸν ἐπιτύχω ἀσφαλέστερον, τὴν τεῦχησα μὲ μακράς σημειώσεις». Ταύτας δὲ τὰς σημειώσεις ἐσταχυολόγησε κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἴστορίας, ἐκ τῶν βίων τῶν Παπῶν καὶ ἐκ τοῦ δοκιμίου τοῦ γάλλου Δωνού περὶ τῆς ἐγκοσμίου τῶν Παπῶν ἡγεμονίας. Ὁ Κοραῆς καταχρίνει τὴν πλεονεξίαν τῶν δυτικῶν κληρικῶν, ἀλλὰ δὲν παρέρχεται ἐν σιγῇ καὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἐν τῇ βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ γαῶν, καταιτιάται δὲ καὶ πάλιν τὸν Ἰουστινιανὸν «ὅτι αχτεβάρυε τὸν λαὸν μὲ ὑπερόγκους φόρους ἵνα κτίσῃ λαμπροὺς ναοὺς, ἔκοψε δὲ καὶ τῶν δημοσίων διδασκάλων τὰ σιτηρέσια ἵνα ἔξοικονομήσῃ χρήματα εἰς σίκοδομὴν τῆς Ἀγίας Σοφίας» τεκμαίρομενος ἐντεῦθεν «ὅτι ἡ πολυτέλεια τῶν γαῶν ἐγέννησε τὴν πολυτέλειαν τῶν Ἱερέων». Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τῆς τῶν Δυτικῶν καὶ Ἀνατολικῶν ἀντιθέσεως, ἐπισυνήψεν ὁ Κοραῆς ἐπιστολὴν τοῦ ἀγίου Γρηγορίου, Ἐπισκόπου Νύσσης «περὶ τῶν ἀπιόντων εἰς Ἱεροσόλυμα». Οἱ μὲν τρεῖς δυτικοὶ ἐπίσκοποι διδάσκουσι τὸν Πάπαν ὅτι ἡ αὔξησις τῶν δεισιδαιμονιῶν εἶναι ἡ μόνη μηχανὴ πρὸς αὔξησιν τῶν πόρων τοῦ παπικοῦ κράτους· δὲ ἐπίσκοπος Νύσσης προτρέπει τὸν ἐρωτήσαντα περὶ τῆς προσκυνήσεως τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ δι' αὐτοῦ πάντας τοὺς χριστιανοὺς, νὰ μὴ ἐπιχειρῶσι μακράν, ἐπικινδυνούν καὶ ἀνωφελῆ ἀποδημίαν εἰς τοὺς ἀγρίους καὶ φονικοὺς τῆς Παλαιστίνης τόπους, δυγάμενοι γὰρ προσκυνῶσι τὸν ἀπανταχοῦ παρόντα Χριστὸν ἐν τῇ

Ιδίᾳ έκαστος πόλει χωρὶς κινδύνου· παραπέμπει δὲ αὐτοὺς εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἵνα μάθωσιν ὅποῖα τὰ ἀληθῆ καὶ ἀπαραίτητα τοῦ χριστιανοῦ καθήκοντα. Ὁ μετὰ προτοχῆς σήμερον διεξερχόμενος τὸν πρόλογον καὶ τὰς μακρὰς καὶ σοφὰς τοῦ Κοραῆ σημειώσεις περὶ τῶν αἰτίων, ὅσα συνεπάγονται τὴν φθίσιν καὶ διαστροφὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως, οὐδὲν μᾶς θάξει τῇ γένεσι τῆς κατακεχυμένης εἰς πάντα τῶν οὗτον Ἐλλήνων τὰ θεολογικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ σπουδάσματα.

Ἡ ‘Ἐλληνικὴ Βιβλιοθήκη παρέσχειν εἰς τὸν Κοραῆν πολλὰς καὶ παντοίας ὄχλησεις, ἃς ἔτι δεινοτέρας ἀπειργάζετο ἢ δυσκαρτέρητος καὶ ἀτολμοῦ τοῦ ἀνδρὸς φύσις. Ἡ ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ Στράβωνος μικρὰ χορηγία ἥτο τὴν μόνη αὐτοῦ πρόσοδος. «Ἐφθασα εἰς ἡλικίαν (ἔγραψε τῇ 10 δεκεμβρίου 1807) ἥτις ἔχει χρείαν ὑπηρετικῆς βοηθείας, καὶ δὲν ἔσταθη ἀκόμη καλὸς νὰ ἔχω ὑπηρέτην, εἴτε ἀπὸ ἀτολμίαν εἰς τὸν πορισμὸν τῶν ἀναγκαίων, εἴτε (ἀν θέλησι) καὶ ἀπὸ ἀναξιότητά μου». Ἀπὸ τοῦ Ιανουαρίου τοῦ 1810 ἥρετο χορηγῶν πρὸς τὸν Νεόφυτον Βάρμβαν πεντήκοντα φράγκα κατὰ μῆνα «διὰ νὰ τὸν βοηθῇ εἰς τὸν πίνακας καὶ εἰς διορθώσεις τῶν τυπογραφικῶν παροραμάτων». Ὁ Βάρμβας ἥτο τοῦ Κοραῆ ἐπὶ τινα ἔτη ἀχώριστος σύντροφος καὶ συνεργάτης, πολλὰ δὲ ὠφελήθη ἀπὸ αὐτοῦ εἰς τὴν σύνταξιν τῆς «Ρητορικῆς». «Δις τοῦ μῆνος καλῶ εἰς τὸ γεῦμά μου τὸν Βάρμβαν, καὶ μετὰ τὸ γεῦμα ὑπάγομεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ θέατρον· κάμινει καὶ θέματα εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν καὶ ἔχει διορθωτὴν (μὴ γελάς) ἐμέ!». Ἄλλ' ἐπὶ πᾶσιν ἡ ἀκατάπαυστος ἐπιστολογραφία πρὸς φίλους, γνωρίμους καὶ ἀγνώστους ἥτο τοῦ Κοραῆ αὐτόχρημα βάσανος. «Σὲ βεβαιόνω χωρὶς ὑπερβολὴν (ἔγραψεν) ὅτι τῆς ἐπιστολογραφίας τὸ ἔργον μοῦ ἀφαιρεῖ κατ' ἔτος τόσον γρόγου μέρος ἐσον χρειάζεται εἰς ἔκδοσιν ἐνὸς χοιδροῦ τόμου συγγραφέως, μ' ὅλον ὅτι δὲν ἀποκρίνομαι εἰς ὅλας». Ἀπεκρίνετο ὅμιλος εἰς τὰς πλείστας, τὸ δὴ γείριστον ἡγαγάζετο νὰ γράφῃ ἀποκρίσεις εἰς μωρὰ ἐρωτήματα· λ. χ. λόγιδες τις ἐν Ζακύνθῳ, ἀκούσας τὸ μέγα ἀκουσματικόν ὅτι ἡ Ἰλιάς τοῦ Ὁμήρου ἔξεδδοη εἰς 24 τόμους, ἐνόμισεν ἀναγκαῖον νὰ ἐνοχλήσῃ τὸν Κοραῆν ἵνα μάθῃ παρ' αὐτοῦ ἂν τῷ ὅντι εἴδε τὸ φῶς τοιοῦτον καὶ τηλικοῦτον κολοσσιαῖον ἔργον· ἔτερος λόγιος, διδάσκαλος ἐν Λιβύρνῳ, διακοινούμενος πρὸς τὸν Κοραῆν τὸ εὐφρόσυνον ἀγγελματικόν εἶχεν ἥδη συντεταγμένην καὶ ἐτοίμην εἰς ἔκδοσιν ἴστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἐλλάδος, παρεκάλει αὐτὸν νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὴν τοῦ λόγου ὑργήν· ὁ δὲ διδάσκαλος Βαρδαλάχος, προτιθέμενος τὴν ἔκδοσιν τῶν συγγραμμάτων

Ιρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ δὲν ἐνθυμούμεθα εἰς πόσους τόμους, ίχέτευε τὸν Κοραῆν νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐπιστασίαν τῆς τυπώσεως. ‘Ως μὴ ἥρκουν αἱ φροντίδες αὗται, γάλλος τις Ιατρὸς παρεκάλεσε τὸν Κοραῆν «γὰ τοῦ φκιάση νέαν δνοματοθεσίαν ἐλληνικὴν» νομίζων, ὡς φαίνεται ὁ σοφὸς Ἀσκληπιαδῆς, ὅτι ἡ κατασκευὴ ἐλληνικῶν δνομάτων εἶναι τὸ εὐκατεργαστότατον τῶν πραγμάτων. «Τὸ κακὸν εἶναι ὅτι πολλοὶ τῶν τοιούτων φαντάζονται ὅτι διέχνανταί θέση τις δνόματα, ἀρκεῖ νὰ γνωρίζῃ τὴν γλῶσσαν. Ὅποιον πλέον γραμμένον μου ἦτο νὰ τελειώσω τὸν πολύμοχθόν μου βίου μὲ γῆρας πολυμοχθότερον». Καὶ καθ’ ὅν χρόνον ἔπασχεν δὲ Κοραῆς ὑπὸ ἀρθριτικῶν ἀλγηδόνων καὶ ἵλιγγων τῆς κεφαλῆς, ἐλάμβανε ἀλλεπάλληλα γράμματα παρὰ τοῦ Ἀγίου Νεοκαισαρείας, ἐκλιπαροῦντος τὸν Κοραῆν νὰ εἰσπράξῃ τὰ δφειλόμενα πρὸς τὴν Α. Πανιερότητα χρήματα ὑπό τινος ἐν Ηαριστοῖς διατρίβοντος Καισαρέως. ‘Ο ἐκδότης τῆς Ἐλληνικῆς Βιβλιοθήκης ἐκινδύνει λοιπὸν νὰ μεταποιηθῇ καὶ εἰς συλλογέα δφειλημάτων! » “Ιδες καύκαλον καρηλαυγοσκεπασμένον! Οὔτε Θεὸς οὔτε δαίμονες συγχωροῦν ν’ ἀφήσω τὴν Ἐλληνικὴν Βιβλιοθήκην διὰ νὰ ἀσχολοῦμαι εἰς τοὺς τόκους τοῦ Νεοκαισαρείας». Πάσας τὰς ἀλλεπαλλήλως γενομένας εἰσηγήσεις πρὸς βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν αὐτοῦ πόρων ἀπέρριψεν δὲ Κοραῆς μετὰ τῆς ἀνέκαθεν ίδιαζούσης αὐτῷ εύπρεπείας. “Οτε ὁ ἡγεμὼν Γκίκας προσήγεγκεν αὐτῷ τὴν πρυτανείαν τῆς ἐν Ἰασίῳ σχολῆς «τώρα χρειάζομαι ἀνάπτασιν (ἀπεκρίνατο δὲ Κοραῆς) καὶ ὅχι σχολαργίας, καὶ μάλιστα ἀναστροφὰς μὲ τοὺς κραταιοὺς τῆς γῆς, ἀρχιερεῖς, ἀρχοντας, πολιτειῶν προεστῶτας, τῶν ὅποίων καὶ μόνον τὸ ὄνομα μὲ παγώνει· ἀλλ’ ἀν ὑπάγω ἐκεῖ, ὅπου προσκαλοῦμαι, θέλω καταντῆσει εἰς τὸ οὐδέν· ἡ τέχνη, τὴν ὅποίκιν κρατῶ, ἔχει χρείαν κατοικίας εἰς πόλεις, ὅπου εύρισκονται βιβλιοθήκαι καὶ τυπογραφεῖα». Η ἀρετὴ τοῦ Κοραῆ ἦτο τοσοῦτον ἀδάμαντος ὥστε οὐδὲν ὑπὸ τῆς τύχης ἥδυνατο νὰ ὑβρισθῇ· προηρεῖτο δὲ νὰ ἀποθάνῃ ὑπὸ λιμοῦ μᾶλλον ἢ νὰ ὀρέξῃ γεῖρα θωπευτικὴν πρὸς ισχυροὺς καὶ πλουσίους. «Τί ἔχω νὰ κάμω ἐγὼ μὲ Μπάνους, ὅστις, καὶ χωρὶς τὴν συμβουλὴν τῆς Νόννας, ἐκ φύσεως ἀπεστράφην πάντοτε τὴν μετὰ τῶν ὅντως ἢ νομίζομένων ἀνωτέρων μου συγχαναστροφήν;» Ἐγίστε ὅμως τὸ ἀγέρωχον αὐτοῦ ἥθος καθίσταται ὄπωσοῦν ἐγδοτικόν. «Τί νὰ κάμω; τὸ σύστημά μου ἐστάθη πάντοτε «λείπε πόρτχις τῶν μεγάλων» καὶ μάλιστα τῶν μεγάλων Γραικῶν· ἀλλ’ εἶναι περιστάσεις τοῦ βίου, εἰς τὰς δποίας καὶ τὰ συστήματα καὶ αἱ κατὰ φιλοσοφίαν κίρεσεις δέχονται ἐξ ἀνάγκης

κάποιαν ἐξαιρεσιν, ὅγις δι' αὐτὰς ἀλλὰ διὰ τὰ ἔξι αὐτῶν ἀκολουθοῦντα κακά». Ο Κοραῆς ἀπεστρέφετο ίδιως τοὺς ἐπὶ πλούτῳ ἐπαιρομένους καὶ αὐχοῦντας, κατ' ἐξοχὴν δὲ τοὺς οὐπαιδεύτους «πλουσίους Γραικούς». Ιγα ἀπαλλαγῇ τῆς τυραννικῆς τῶν πλουτούντων ὑπεροψίας ἐβούλεύθη νὰ ἐμπορευθῇ σάλια. «Τὴν ζωὴν μου δληγήνεις πλουτούντων ἐδαπάνησα εἰς κόπους καὶ μόχθους μὲ ἐλπίδα νὰ εὔρω δληγήνεις πλουτούντων εἰς τὸ γῆρας· καὶ τώρα βλέπω δτὶ τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ βίου μου εἶναι δδυγηρότερον παρὰ τὸ περασμένον τόσον, ὥστε οὐδὲ δύναμαι, ως δὲ οὐδεὶς, νὰ παρηγορηθῶ μὲ τὸ «τέτλαθι δῆ, κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτὲ ἔτλης». Καὶ αὕθις. «Ολη μου ἡ ζωὴ σχεδὸν ἐστάθη κακόμοιρος· ἀλλ' ὅλα τὰ πλέον πικρὰ παρὰ τάλλα, μοῦ τὰ ἐφύλαξεν ἡ τύχη διὰ τὰς τελευταῖς ἡμέρας. Οταν συλλογισθῶ ἀπὸ πόσας ἀνίχεις ἔχει νὰ μὲ ἐλευθερώσῃ ὁ θάνατος, μὲ κακοφαίνεται δτὶ ἡ αὐτοχειρία δὲν εἶναι συγχωρημένη εἰς τοὺς φρονίμους, ως τὸ ἐνδικόν οἱ Στωικοί. Αλλ' ίσως ἐνταῦθα ἐρωτήσῃ διαγνώστης· πρὸς τί αἱ βαρύθυμοι καὶ βαρύλυπτοι αὗται τοῦ Κοραῆ δεινολογίαι; Μήπως οἱ Ζωσιμάδαι δὲν ὑπῆρξαν δαψιλέστατοι καὶ ἀφιλοκερδέστατοι χορηγοὶ εἰς πάντα τὰ ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ γένους φιλολογικὰ αὐτοῦ ἐγχειρήματα καὶ ἔργα; Τίς ἐτέλεσε τὰ ἀναλώματα πρὸς ἔκδοσιν τῆς Ελληνικῆς Βιβλιοθήκης; Τίς διέσπειρεν αὐτὴν δωρεὰν ἀγὰ μέσον τῶν εἰς παιδείαν δργώντων νέων Ελλήνων; Τίς ἄλλος ἢ ἡ πολυύμνητος καὶ ἀείμνηστος Ζωσιμάδας Ἀδελφότης, τῆς Ηπείρου τὸ καύχημα, τῆς δληγῆς Ελλάδος τὸ σέμινωμα, καὶ τῆς Ελληνικῆς φιλογενείας ἀθάνατον ἀγλαΐσμα καὶ παράδειγμα ἀνυπέρβλητον; Οἱ ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι ἐγεννήθησαν ἐν Ιωαννίνοις μεσούσης ως ἔγγιστα τῆς δκτωκαιδεκάτης ἐκατονταετηρίδος· ἐν νεαρῷ ἡλικίᾳ ἀπολιπόντες τὴν πάτριον γῆν, ἐπορεύθησαν οἱ μὲν εἰς Ρωσσίαν, οἱ δὲ εἰς Ιταλίαν· ήσαν κατὰ πρῶτον ἔξι ἀδελφοί, ἀλλὰ δύο τούτων ἀπέθαγον μετ' δληγον. Τὴν μεγάλην αὐτῆς οὐσίαν διέθηκεν ἡ Ζωσιμάδα Ἀδελφότης ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ γένους καὶ μάλιστα εἰς τύπωσιν Ελληνικῶν βιβλίων. Εἶναι ἀληθῶς δυσκρίβμητα τὰ δαπάνη τῶν Ζωσιμαδῶν τυπωθέντα καὶ δωρεὰν διανεμηθέντα συγγράμματα καὶ αἱ μεταφράσεις· ἀφειδῶς ἔχορήγουν χρήματα εἰς ἔκδοσιν πόλλων ἐθνωφελῶν ἀλλὰ καὶ οὐκ δληγῶν ἀγωφελῶν θεολογικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐριστικῶν πονημάτων (ἐπὶ πᾶσιν ἔνια τῶν ἔργων Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη καὶ αἱ συλλογαὶ τοῦ Matthäi, εἶναι ἔτι καὶ νῦν οὐχὶ εὐκαταφρόνητα)· παρεῖχον δαψιλῆ βοηθήματα εἰς πτωχοὺς ἀνθρώπους, γενναῖας χορηγίας εἰς ἐγδεεῖς μαθητὰς καὶ ἔδνα εἰς

όρφανὰ κοράσια. Ἡ Ἰόνιος Πολιτεία, ήτις, ἐπὶ τῆς δουλείας τῆς Ἑλλάδος, ἡτο ἡ μόνη τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνουσμοῦ παρήγορος θεράπαινα, ἀπέδειξε γενικὸν μὲν αὐτῆς πρόβενον τὸν ἐν Λιβύρυῳ Μιχαὴλ Ζωσιμᾶν, συγκλητικὺς δὲ τοὺς ἐν Ρωσίᾳ ἐπιδημοῦντας τρεῖς ἄλλους ἀδελφοὺς, Ἀναστάσιον, Νικόλαον καὶ Ζώην. Οἱ Ζωσιμᾶδαι οὐ μόνον τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ τὴν Ρωσίαν εὐηργέτησαν, προσενεγκόντες ἀδρότατα χρημάτων ποσὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, τὴν Ἐμπορικὴν καὶ τὴν Ἱατροχειρουργικὴν Ἀκαδημίαν καὶ τὸ Γυμνάσιον τῆς Μόσχας, καὶ εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν ἑταῖρείαν τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν, ἐπισκευάσαντες καὶ δημόσια κτίρια, καὶ μάλιστα τὸ δεσμωτήριον τῆς Μόσχας. Οἱ Πλούταρχος λέγει ὅτι οὐδεμία ἀγθρωπίνη ἀρετὴ εἶναι τελεία καὶ ἐν πᾶσιν ἀγεπίληπτος· εἰς ἕκαστην ἀρετὴν προσιέδηνται συνήθως καὶ τινες ἀσθένειαι, αἵτινες ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν ἄλλως νὰ ἐρμηνευθῶσιν ἢ ὡς ἐλλείμματα αὐτῆς τχύτης τῆς ἀρετῆς. Πολλοὶ τῶν μεγαλοδώρων Ἑλλήνων, καὶ αὐτοὶ οἱ ἐπὶ φιλογενεῖᾳ περιώνυμοι, πρεσβεύοντες ὅτι ἡ φιλοπατρία αὐτὴ καὶ ἔαυτὴν, εἶναι ὄπωσον ἀτελῆς, τότε δὲ δὲ μόνον καθίσταται τελεία ὅταν παρακευγῇ εἰς ὀλίγην τινὰ δόσιν φιλαυτίας, φιλοδοξίας καὶ ἵσως ματαιοφροτύης. Ἡ φιλοπατρία, ἡ φιλανθρωπία καὶ ἡ φιλαδελφία εἶναι ἀγαθὰ ἀδιεξέυκτα ἄλληλοις ἀλλ' ὅμως πολλοὶ εἰλικρινῶς φιλοπάτριδες ἀνδρες φαντάζονται ὅτι τὸ ἀγαπᾶν καὶ εὐεργετεῖν τὴν πατρίδα δὲν εἶναι καθῆκον, εἰς δὲ δέον ἀναγκαίως νὰ παρακολουθῇ ἡ πρὸς ἔαυτὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους φιλανθρωπία. Τὸ κατ' ἴδιαν φιλοργυρεύονται ὅπως αὐξηθῇ ὅσον ἔνεστι ἐπὶ μεῖζον ἡ εἰς τὰς χρείας τῆς πατρίδος προωρισμένη οὐσία, εἶναι βεβαίως ἀξιοθαύμαστος ἀρετή· θὰ ἡτο ὅμως πολλῷ μᾶλλον ἀξιοθαύμαστος; ὅν τὰ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ πρὸς ἔαυτὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους καθήκοντα ἥσαν ἀρμονικώτερον πρὸς ἄλληλα συνημμένα. Ἐν τῇ ποικίλῃ στοᾷ τῆς ἑλληνικῆς φιλοπατρίας καθορᾶται πλεῖστα ὅσα εὐπρεπή ὑποδείγματα ἀλλὰ καὶ τινας ἀλλοκότους τύπους. Ὁ ζήσας βίον γλίσχρον, ἴδιωφελῆ καὶ πένητα πάσης φιλανθρώπου καὶ εὐγενοῦς πράξεως, δύναται νὰ ἀπαθανατίσῃ τὸ ἴδιον ὅνομα καταλείπων ὑπὲρ τοῦ γένους ὅσα δικαίως ἢ ἀδίκως ἐθησαύρισεν· εἶναι ἀνατιρρήτως φιλόπατρις, ἀλλὰ βεβαίως δὲν ἡτο καὶ κατὰ τὸν βίον ἐνάρετος ἀνθρωπος. Ἡ μετὰ θάνατον κατάλειψις τῆς ἴδιας οὐσίας εἰς τὴν πατρίδα εἶγαι ἔργον μέγα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἱκανὸν νὰ ἐξαλείψῃ τὰ ἐν τῷ βίῳ γενόμενα ἵσως ἀνομήματα καὶ ἀδικήματα. Ἡ φιλοπατρία δύολογεῖται ἀρετὴ σφόδρα ἐπίζηλος καὶ ἀγαστὴ, ἀλλὰ δὲν ἔχει καὶ τοσκύτην

δύναμιν ὅστε νὰ παρέχῃ αὐτὴ καὶ μόνη πλήρη ἄφεσιν πάσῃς ἀλλης
ἀμαρτίας. Ἐπαινετὸς δὲ εἶνα διὶ θυγατρῶν ἐμνήσθη τῆς πατρίδος καὶ
κατέλαπεν ὑπὲρ αὐτῆς μεγάλην ἢ μικρὰν μεριδανή τῆς ιδίας οὐσίας· ἐν-
τεῦθεν δημως οὐδαμῶς ἔπειται διὶ τὸ εὐεργετεῖν τὴν πατρίδα εἰναι ἀπό-
δειξις ἀσφαλῆς διὶ ὁ εὐεργετήσας ὑπῆρξεν ἐν πᾶσιν ἐνάρετος. Ἡ φιλο-
πατρία δὲν ἔχει δύναμιν καθαρτηρίου πυρὸς, ἐλέγχεται δὲ μέχρι τινὸς
καὶ καταγέλαστος ὁ σάκις ὁ διαγοούμενος νὰ ἀποδείξῃ τὴν πατρίδα ιδίαν
κληρονόμον, προκηρύσσεται διὰ τυρσηγικῆς σάλπιγγος τὴν γενναίαν αὐτοῦ
βουλὴν, πρὸς μεῖζονα διάθρυψιν τῆς μωρίας ἢ πανουργίας του. Οἱ Ζω-
σιμάδαι, διαλάμψαντες ἐν χρόνοις καθ' οὓς ἡ δούλη πατρίς εὔτε ἐπιτί-
μους ἀμοιβάς οὔτε πανηγυρικὰς εὐχαριστίας ἥδυνατο νὰ ἀπονείμῃ πρὸς
τοὺς εὐεργέτας αὐτῆς, ἦσαν βεβαίως ἀνδρες οὐ μόνον φιλογενεῖς ἀξι-
θουμάστου, ἀλλὰ καὶ σπουδαῖς χρηστοῖς· οὐδεμία δημως ἀμφιβολία διὶ
εἶχον καὶ οὗτοι ἀπλοϊκάς τινας καὶ ἀσινεῖς προκαταλήψεις αἵτινες, καὶ
ἄντης οὐτοῦθεν ὡς ἐλλείμματα τῆς θυμαζομένης αὐτῶν ἀρετῆς, ἐγέ-
νοντο ἀπροαιρέτως πρόσειτοι ἀτερπῶν ἐπεισοδίων, σπαραξάντων τοῦ Κορκῆ
τὸν ἀχαριν βίον. Οἱ Ζωσιμάδαι, οἱ δαπανήσαντες 127,000 ρουβλίων
χάριν μόνης τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας καὶ πολλὰς
ἔτι μυριάδας πρὸς ἐκτύπισιν τοῦ ἐλληνορρωτικοῦ λεξικοῦ τοῦ Ἰβα-
σκόβσκη, ἥγον βίον πενιχρότατον καὶ εὐτελέστατον, εἴτε διὶ ὑπερβάλλουσαν
φιλοπατρίαν (ἴνα μὴ καταγγελθεῖσιν διὶ καλῶς διαιτώμενοι ἥδη ησάν τὴν
πατρίδα) εἴτε διὰ τὴν ἔμφυτον εἰς πάντα ἐλληνικὴν φιλοδοξίαν, ἥτις ἐνίστε
ἐκ σφοδρᾶς ἀλλ' ἀνεπιδείχτου φιλαυτίας, μεταπίπτει εἰς φιλόδοξον οὕτως
εἰπεῖν καὶ ἐπιδεικτικὴν μετριοφροσύνην. Ὁ Ζώης Ζωσιμᾶς, ἐπαγγελλό-
μενος βίον ἀσκήτοῦ ἐν κελλίᾳ τινὶ τοῦ ἐν Μόσχᾳ ἐλληνικοῦ μοναστη-
ρίου, ἔδεχετο αὐτόθι εὐφροσύνως ὄμογενεῖς καὶ ἀλλογενεῖς, δοσοὶ προ-
σήρχοντο ίνα ἴδωσιν ιδίοις δημιασι τοῦ "Ἐλληνος Μαικήνου τὴν γεραράν
φυσιογνωμίαν. Τοιοῦτον βίον ἔζησεν ἐν Ἀρασίᾳ καὶ ἔτερος τῶν ἐλλη-
νῶν Μουσῶν κλεινὸς προστάτης, ὁ Ζώης Καπλάνης. Ἀλλὰ τί νὰ εἴπῃ τις
ἐπὶ τέλους ἀναλογιζόμενος διὶ οἱ μεγαλόφρονες οὗτοι ἀλλὰ καὶ εὐχείρωτοι
ὑπὸ τῶν κολάκων ἀνδρες, οἱ μυριάδας ρουβλίων δαπανήσαντες ἐπ' ἀγαθῷ
ἐλληνικῶν καὶ ρωσσικῶν ἐκπαιδευτηρίων, οἱ πάσας τοῦ βίου τὰς κακο-
παθείας ἀνωφελῶς μὲν ἀλλ' ἀσμένως καὶ ἐξ ἐπιβολῆς ὑπομείναντες,
ἐκατοντάδας δὲ χιλιάδων ἀναλώσαντες πρὸς ἔκδοσιν τοσούτων καὶ τη-
λικούτων βιβλίων (ῶν τῶν πλείστων ἡ χρησιμότης βεβαίως δὲν ἔγκειται
ἐν τοῖς μακροῖς προλόγοις ἔνθα διὰ παρενθύρων ἔγκωμίων ὑπερχίρεται

εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον ἢ τοῦ δωρητοῦ φιλογένεια) τί νὰ εἶπῃ τις ἐπὶ τέλους ἀναλογιζόμενος ὅτι οἱ Ζωσιμάδαι ἐφωράθησαν ἑκάστοτε μετὰ φειδωλῆς προσφερόμενοι ψυχῆς πρὸς αὐτὸν ἄγδρα ἐν συγειδήσει ἀφολογρήματον, ἀφιλοκερδέστερον δὲ καὶ τελεσφορώτερον παντὸς ἄλλου ὑπὲρ τῆς παιδείας τοῦ γένους πονήσαντα;

Παρατηρητέον ἐν πρώτοις ὅτι ὁ Κοραῆς ἔτιμησεν ἀνέκαθεν καὶ ἔθαύμασε τῆς Ζωσιμᾶς Ἀδελφότητος τὴν φιλογένειαν. «Οἱ Ζωσιμάδαι βεβαίως δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ γράψωσι σημειώσεις εἰς Ἑλληνικοὺς συγγραφεῖς· μὴ διὰ τοῦτο εἶναι δλιγάτερον ὡφέλιμοι παρ' ἐμέ; ἢ νὰ εἴπω δὲ, τι ἀπαιτεῖ τὸ ἀκριβεστίκαιον, μὴ δὲν εἶναι πολὺ πλέον ὡφέλιμώτεροι ἀφ ὅτι εἴμαι ἐγώ; Ωσαν ἐμὲ εὑρίσκονται καὶ ἄλλοι· οἱ κατ' αὐτοὺς εἶναι σπανιώτατοι. Παράδειγμα οἱ γεννάδαι ἀρχοντες τῆς Σ(μύρης). Δεξιόθεν ἔχουσι τὰς Κ(υδωνίας), ἀριστερόθεν τὴν Χ(ίου)· μεταξὺ τῶν δύο σαλπίγγων τούτων κάθηνται κωφοὶ καὶ ἀπολιθωμένοι ὡς στήλη ἀλὸς, χαίροντες εἰς τὰ καλά των γραμματικά. Que le bon Dieu les bénisse!» "Οτε προέκειτο νὰ τεθῶσι τὰ θεμέλια τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἐλληνικῆς Βιβλιοθήκης, οἱ Ζωσιμάδαι ἐφάνησαν ἐμπεφορημένοι ἀγαθῆς προαιρέσεως. «Ο (ἐν Λιβύρνῳ) Ζωσιμᾶς μ' ἔπειμψε τὸ πρόγραμμα διάσω καὶ μὲ γράφει νὰ κάμω ἀρχῆν. Τοσοῦτον μόνον· ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἀπεφάσισεν ὁ Didot (ἀδελφὸς τοῦ τυπώσαντος τὸν Λόγγον) νὰ χύσῃ νέους χαρακτῆρας πολλὰ κομψοὺς καὶ ἔχυσεν ἥδη πολλοὺς, χρειάζεται δλίγη ὑπομονὴ. Ἀπεφάσισα πρὸ τοῦ Ομήρου νὰ δώσω εἰς δεῖγμα καὶ Πρόδρομον τῆς δλῆς συλλογῆς, τὴν Ηοικόλην Ἰστορίαν τοῦ Αἰλιανοῦ, καὶ τοῦτο διὰ πολλὰς αἰτίας· πρῶτον διὰ νὰ μὴ χάγωμεν τὸν καιρὸν, ὃσος χρειάζεται εἰς τὴν τελείωσιν δλῶν τῶν χαρακτήρων· δεύτερον, τὸ unction of the Νφος τοῦ Αἰλιανοῦ εἶναι εὔληπτον καὶ ἡ ποικιλία τῆς ίστορίας ἔχει τι θελκτικόν· τρίτον, τοιουτορέπως ἔχομεν τὸν καιρὸν νὰ διορθώσωμεν εἰς τὸν Πρόδρομον εἴ τι μᾶς ἥθελε φανῆ ἐλλιπεῖς ἢ ἀνάρμοστον εἰς τοὺς χαρακτῆρας, τῶν ὅποιων δεῖγμα μικρὸν (τῆς πρώτης χύσεως) θέλουσιν εύρειν εἰς τὴν παρωνόσκη· τέταρτον, ἵσως εἶναι καὶ συμφορώτερον οὕτω διὰ νὰ μὴ τρομάξωμεν κατὰ πρώτην προσβολὴν τὸν Ζωσιμᾶν μὲ τὸν δγκον τῆς δαπάνης». Ἀλλ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐλέγχεται ἡκιστα ἀληθεύουσα ἡ ἀρχαία παροιμία «ἀρχὴ δέ τοι ἥμισυ παντός». α'Εγώ, φίλε (ἔγραφεν ὁ Κοραῆς τῇ 4 φεβρουαρίου 1805 πρὸς τὸν Α. Βασιλείου) ἥρχισα τρόπον τινὰ νὰ μετανοῶ διὰ τὴν ἐπιχείρησιν τῆς Ἐλληνικῆς Βιβλιοθήκης. Τὸ ἔργον εἶναι δεινότατον καθ' ἕαυτό· ἐπειτα ἔχω νὰ κάμω

καὶ μὲ ἀνθρώπους, χρησίμους καὶ φιλογενεῖς ναὶ, ἀλλ' ὅμως τοιούτους οἱ ὄποιοι δὲν καταλαμβάνουσιν οὔτε τὴν ἐξ αὐτοῦ ὠφέλειαν οὔτε τὰ μέσα δσα χρειάζονται νὰ αὐξήσωσι τὴν τοιαύτην ὠφέλειαν. Σκορπίζουσι προτιμότερον τὸν πλοῦτον εἰς ἔκδοσιν βιβλίων ἀντιρρητικῶν παρὰ εἰς ἔκδοσιν 'Ομήρων καὶ Σοφοκλέων. Μετὰ τὴν προσχγγελίαν τὴν ὄποιαν ἔλαβε διὰ χειρός σου, μ' ἔγραψε τρεῖς ἢ τέσσαρας ἐπιστολὰς πλήρεις ἀπὸ ζῆλον καὶ προθυμίαν, ἀλλ' εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ πεφρούτισμένας ἢ μᾶλλον εἰπεῖν πεφοβισμένχς διὰ τὸ ἀδηλον τῆς δαπάνης. Μ' ἐρωτᾷ τί στοχάζοιμαι ὅτι χρειάζεται κατ' ἔτος εἰς τοιαύτην ἐπιχείρησιν · ἐπιθυμεῖ πρὸς τούτοις (ἄν καὶ δὲν τὸ λέγει ῥητῶς) νὰ δψαρεύσῃ τὸ ζητῶ ἐγὼ διὰ τὸν κόπον μου, μ' δλον ὅτι τὸν εἶχα ἀφῆσει περὶ τούτου κύριον αὐτογνώμονα· καὶ τί ἀλλο ἡδυνάμην νὰ κάμω; δὲν ἐμπόρουν νὰ γίνω λογοκάπηλος, καὶ νὰ κάμω μὲ αὐτὸν τζεκισὲ παζάρι. 'Αφίνω σε νὰ καταλάβῃς εἰς πόσην ἀμηχανίαν μὲ ρίπτει ὁ τρόπος οὗτος. Μ' δλα ταῦτα ίδοὺ τὸ κρίνω νὰ γράψω πρὸς αὐτὸν πάλιν · ὅτι, ἐὰν εὕρω τὸν τρόπον νὰ παρατηθῶ τὸν Στράβωνα (δηλ. τὴν γαλλικὴν μετάφρασιν, δι' ἣν ἐλάρμβανεν ὁ Κοραῆς μισθὸν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ταμείου) ἔχω χρείαν κατ' ἔτος διὰ τὴν ἐπιστασίαν καὶ πρόγοιχν τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης, τούλαχιστον 4000 φράγκα. 'Εὰν δμως ἀκολουθῇ ὁ Στράβων, ἀφίνω καὶ πάλιν εἰς τὴν διάκρισίν των τὴν διάταξιν τοῦ ἐτησίου. 'Ο Μιχαὴλ Ζωσιμᾶς ἀπεκρίνατο εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Κοραῆ μετά τινος ὕκνου. «Ἡλθε (29 μαΐου 1805) ἡ ἀπόκρισις τοῦ Ζωσιμᾶ εἰς τὴν ἐπιστολὴν μου. Περιέχει πολλὰ καλὰ περὶ τῆς προθυμίας τὴν ὄποιαν ἔχουσιν ὑπὲρ τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης · πολλὰ περὶ τῆς ἀφειδίας τῆς δαπάνης · περισσότερα πάλιν περὶ τοῦ σκοποῦ νὰ τὰ μοιράζωσι δωρεάν. Περὶ ἐμοῦ δὲ οὐδεὶς λόγος, ἀπαραλλάκτως καθὼς παραπονεῖται πρὸς τὸν ἴδιον δεσπότην ὁ Ξανθίας τῆς κωμῳδίας. "Ἄλλως νὰ λύσω τὸ αἴνιγμα τοῦτο δὲν δύναμαι, πλὴν ὑποθέτων ὅτι μὲ νομίζουσι παντάπασι παράξενον (extravagant) καὶ φαντασιώδη εἰς τὰ ζητήματά μου, καὶ διὰ τοῦτο σπουδάζουν νὰ μὲ φέρωσιν εἰς τὸ νὰ διορίσω ἐγὼ ῥητῶς τὴν ἀμοιβὴν τοῦ κόπου μου, μὴ, τολμῶντες ἢ μὴ θέλοντες νὰ τὴν ἐκφωνήσωσιν αὐτοί. Οὗτος δ τρόπος δὲν μ' ἀρέσει δλότελα · καὶ πολὺ μὲ κακοφαίνεται ὅτι δὲν ἀπέδωκα τὴν τιμὴν τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς δλον τὸ γένος δι' ὑπογραφῶν. Αὐτοί, φίλε (καὶ τοῦτο παρὰ σὲ μὴ τ' ἀκούσῃ ἄλλος) εἶναι μαθημένοι νὰ τυπώγωσιν 'Αμαρτωλῶν σωτηρίας, Λαυσαϊκὰ καὶ ἀλλα τοιχύτα κατανυκτικὰ συγγράμματα. "Εκδοσιν ἐλληνικῶν συγγραφέων ἀπὸ

Γραικὸν, διὰς Γραικοὺς καὶ μὲς Γραικῶν ἔξοδα, πῶς θέλεις νὰ καταλάβωσι τὸ ἀξιόλογον τοιούτου πράγματος, τὸ δποῖον ἵσως ποιῷ λοὶ σπουδαιότεροι ἀπ' αὐτοὺς δὲν καταλαμβάνουσιν; 'Ως τόσον ἐγὼ περὶ τούτου πλέον δὲν ἀνοίγω στόμα, ἀλλὰ προχωρῶ, ὡς μὲ συγχωροῦσιν αἱ περιστάσεις, εἰς τὸ ἐπίπονον ἔργον τοῦτο, καὶ διὰ δὲν γίνη ὡς τὸ θέλω, θέλω τὸ θελήσει καὶ ὡς γίνεται, κατὰ τὴν παροιμίαν». Ὁ Κοραῆς ἥτει εὐσχήμως καὶ εὐπρεπῶς μικρόν τινα ἐτήσιον μισθὸν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι, τοιούτῳ τρόπῳ παραχιτούμενος τὴν ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ Στράβωνος ἀμοιβὴν, ἥδύνατο γὰρ ἀφιερωθῆ ἐις τὴν ἔκδοσιν τῶν ἑλλήνων συγγραφέων πάσαις δυνάμει, καὶ χωρὶς φροντίδων περὶ τοῦ πορισμοῦ τῶν πρὸς τὸν βίον ἀναγκαῖων· ἡ διάπυρος αὐτοῦ φιλοτιμία ἔξαπτεται πρὸς πᾶσαν τῶν Ζωσιμάδῶν ἐφεκτικὴν ἀπόκρισιν. «Ἄν ἐπρόβλεπτα ὅτι ἔμελλον νὰ καταντήσω εἰς ταύτην τὴν ἀνάγκην νὰ καπηλεύω τρόπον τινὰ τοὺς λόγους, δὲν ἥθελα ἐπιχειρήσει τὸ ἔργον· πρόσθεις ἀλλην λύπην, ὅτι στοχάζονται τὸ ἔργον μου ὡς ἔργον ἀρτοποιῶν καὶ προσμένουν μὲ ἀνυπομονησίαν τὴν ἀλλεπάλληλον καὶ γρήγορον ἔκδοσιν τῶν τόμων ὡς ψωμία ἀπὸ τὸν φοῦρνον διὰ νὰ τὰ μοιράζωσιν ἀδιακρίτως καὶ εἰς τοὺς πεινῶντας καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ τὰ κατετήσωσιν ὡς σκύβαλα. Διὰ τοῦτο, ἐὰν ἐρωτηθῆς, νὰ τοὺς δώσῃς νὰ καταλάβωσιν, ὅτι τὰ τοιαῦτα διὰ γίνωνται μὲ τιμὴν καὶ ὠφέλειαν, πρέπει νὰ γίνωνται μὲ σκέψιν καὶ ὅχι κατὰ τὰς ἐνετικὰς ἔκδόσεις». Ἐν ἄλλοις λόγοις, οἱ Ζωσιμάδαι ἔστεργον· νὰ παρέχωσι τῷ Κοραῆι μικρόν τινα ἐτήσιον μισθὸν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ ἔκδιδῃ 15 ἢ 20 τόμους κατ' ἕτος, ὅπως διατρανωθῆ ἔτι μᾶλλον ἡ ἐλευθεριότης τῶν τελούντων τὰ ἀναλώματα τῶν ἔκδόσεων. Πρὸς τοῖς ἄλλοις, οἱ Ζωσιμάδαι προέτειναν τῷ Κοραῆι καὶ Κλαυερίῳ νὰ παρασκευάσωσιν ἔκδοσιν τῶν εἰς τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὁδύσσειαν παρεκβολῶν τοῦ Εὐσταθίου, εἰς δέ μεγάλους τόμους, ἐνὸς ἐκάστου τόμου ἐκδιδομένου κατ' ἕτος, ὃστε ἐντὸς ἔδασετίας νὰ ἦναι ἀποτετελεσμένη ὅλη ἡ ἔκδοσις. «Ηρέζαντο λοιπὸν ἀμφότεροι ἐργαζόμενοι εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου διδροθωσιν, δπότε ἀπροσδοκήτως ἀνήγγειλεν δ ἀπλοῖκὸς Ζωσιμᾶς πρὸς τὸν Κοραῆν ὅτι κείναι εἰς Βενετίαν δ σοφολογιώτατος διδάσκαλος Βλαντῆς, ὃστις ἐμπορεῖ νὰ ἐκδώσῃ τὸν Εὐστάθιον ὅλον εἰς ἓνα ἥμισυ χρόνου, ἐπομένως παρακαλεῖ «νὰ μὴ τὸν ἀρχίσωσιν». Ὁ ταλαιπωρος Κοραῆς ἐξ αἰδοῦς οὐδὲν ἥθελησε νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν Κλαυέριον, γράφει δύμως πρὸς τὸν Βασιλείου ὃτι οἱ Ζωσιμάδαι εἶναι μὲν χρηστοὶ, ἀνθρωποι, ἀλλ' ἐξ ατυχίας ἀγνοοῦσι καὶ ἵσως ἀτυχέστερον οὔτε ίκανοί εἴγαι νὰ διδαχθῶσιν.

παρ' ἄλλων τί δηλοῖ ἔκδοσις ςρχαίου ἐλληνος συγγραφέως. «Βλέπεις πόσον τοὺς ἐφόβησεν ἡ ἐξετία τῆς ἔκδοσεως τοῦ Εὐσταθίου! ἀλλου δὲν εἶναι ἀκόρεστοι πλὴν δόξης ιδίας». Ἀλλὰ τοῦ Κοραῆ οἱ βασανισμοὶ ἐντείνονται καν' δοσιν προβαίνει μὲν ἡ τύπωσις τῶν πρώτων τῆς Βιβλιοθήκης τόμων, ναρκοῦται δὲ τῶν Ζωσιμαδῶν δὲ τῆς πρὸς ἀποστολὴν τινα ἀπαίτουμένων ἀναλωμάτων. «Ἡ μέριμνα ἡ καθημερινὴ (ἔγραψε τῇ 8 Ιουνίου 1807) καὶ ἡ διὰ ταύτην ἀνιαρὰ τῆς ψυχῆς μου διάθεσις ἐγένησαν εἰς τὸ ταλαιπωρόν μου σῶμα, δλα τῆς ἀποπληξίας ἡ παραλύσεως τὰ πρόδρομα συμπτώματα. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μαρτίου ἔγραψα πρὸς τὸν Ζωσιμᾶν τὴν χρείαν δποίαν εἰχα ἀπὸ ςργύρια, διὰ νὰ τελειώσω τοὺς δύο πρώτους τόμους τῆς Ἐλληνικῆς Βιβλιοθήκης, περιέχοντας τὰ ἀπαγντα τοῦ Ἰσοχράτους. Προσμείνας ματαίως ἀπόχρισιν, ἔγραψα καὶ δεύτερον, παραστήσας καὶ πάλιν τὴν ἀνάγκην ἡ μᾶλλον εἰπεῖν τὴν αὔξησιν τῆς ἀνάγκης. Οὐδὲ εἰς ταύτην ἔλαβον ἀπόκρισιν μέχρι τῆς ὥρας ταύτης. Ἡδη εύρισκομαι εἰς τοιαύτην ἀμηχανίαν, δποίαν ἐπὶ ζωῆς μου δὲν ἔδοκίμασα ἀκόμη· ἔγυμνώθηκα ἔως καὶ ἀπὸ τὰ δλίγα ἀργύρια, δσα ἡ προμήθεια φυλάσσει διὰ τὰς καθημερινὰς χρείας. Ὁ πρῶτος τόμος ἐτυπώθη· ὁ δεύτερος, δστις ἦτο πρὸς τὸ τέλος, μένει ἀργὸς δι' ἔλλειψιν ἀργυρίου· ὁ τρίτος, ἀρχίσας ἐμποδίσθη καὶ αὐτός. Χρεωστῶ τὸν τυπογράφον, τὸν ςαρτοπωλην κλ. καὶ πῶς ἔχω νὰ κάμω ἀπορῶ· πνίγομαι ἀπὸ τὴν ἀδημονίαν καὶ ἀγανάκτησιν». Ὁ Κοραῆς μάτην περιμένει. «Ἀπορῶ, τί νὰ συλλογισθῶ ἀμηχανῶ, πῶς νὰ ἐξηγήσω τὴν παράδοξον ταύτην σιωπὴν, μήτε κανόνας γραμματικῆς μήτε πιθανολογίας λογικῆς ἔχω. Κρόνιον δημιούργητος θέσης (ώς λέγει ὁ Καλάσιρις τοῦ Ἡλιοδώρου) εἰς τὴν Ἐλληνικὴν Βιβλιοθήκην. Τὸν πρῶτον τόμον, τελειωθέντα πρὸ πολλῶν ἡμερῶν, κρατῶ ςωρίς νὰ τολμῶ μήτε εἰς αὐτὸν τὸν Ζωσιμᾶν νὰ πέμψω μέρος, μήτ' εἰς σὲ, φοβούμενος μήν αὔξησω τὴν ἀνάγκην μὲ τὴν δαπάνην τῆς ἀποστολῆς. Τὸν δεύτερον (καὶ τελευταῖον τοῦ Ἰσοχράτους) τὸν ἀργοπορῶ ἐξεπίτηδες, ἐπειδὴ ἡ τελείωσίς του μέλλει νὰ αὐξήσῃ τὴν χρείαν τοῦ ἀργυρίου. Τὸν τρίτον, δι' ἔλλειψιν ςαρτίου, οὔτε συλλογίζομαι νὰ τὸν ἀκολουθήσω. Μόλις ἔμειναν εἰς ςείρας μου δσα ζητοῦν αἱ καθημεριναὶ ἀπαραίτητοι τῆς φύσεως ἀνάγκαι, καὶ αὐτὰ ἐλαττοῦνται ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, ὥστε ἐνδέχεται νὰ καταντήσω καὶ εἰς ἐκείνην τὴν ὥραν δταν μήτε τὴν ζωτροφίαν μήτε τὴν κατοικίαν μου νὰ πληρώσω πλέον θέλει εἰσθιτι δυνατόν. Εἰς δλίγα λόγια παλαιώ μὲ τὴν ἔνδειαν· τίς ἔχει νὰ νικήσῃ δὲν ἐξεύρω.

εῖθε μόνον ἡ θῆτα νὰ μὴν ἦναι πολλὰ δἰσυηρά». Αἱ ήμέραι παρέρχουται, καὶ οὔτε φωνὴ οὔτε ἀκρόσις· ὁ Κοραῆς ἀναγκάζεται νὰ αἰτήσῃ παρὰ τοῦ Α. Βασιλείου δάνειον ἐκ χιλίων φράγκων διπλας ἐπαρκέση εἰς τὰ οἰκιακὰ αὐτοῦ ἀναλώματα, δτε κατὰ τὸν Ιούλιον τοῦ 1807 ἔκομισθη ἡ περιπόθητος ἀπόχρισις. «Τέλος πάντων ἀπεκρίθη δι φίλος πέμπων διμα καὶ 6000 φρ. ἀπολογεῖται δτι μ' ἔγραψε δις, ἔπειτα ζητεῖ συγγνώμην, ὑποσχόμενος δτι τοιχύτη ζάλη δὲν θέλει πλέον προξενηθῆ εἰς ἐμέ. "Αν ἔγραψε δις, διατί συγγνώμην; "Οπως δν ἦναι τὰ πρᾶγμα, σὲ βεβαιόνω δτι μ' ἔζαλισε τόσον, ὥστε μόλις ἀναλαμβάνω τώρα τὰς δυνάμεις τῆς κεφαλῆς μου". Ο 'Αλέξανδρος Βασιλείου, παρηγορῶν τὸν Κοραῆν, ἀναμιμνήσκει αὐτὸν δτι οἱ Ζωσιμάδαι εἶναι λίαν ζηλότυποι πρὸς τοὺς ἐπαίγους. «Μοῦ τρώγεις πάντοτε τὴν καρδίαν μὲ τὴν ὑποψίαν τῆς ἐνδεχομένης παρὰ τῶν Ζ. ζηλοτυπίας. Τοιχύτη ἐπιστολὴ πρὸς αὐτοὺς δποία εἶναι εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 'Η. δὲν καταλαμβάνεις δτι εἶναι χλεύη; Εἴθε νὰ θέσαν δλίγον τι ἀλευρωμένοι! Καὶ οἱ «Αὐτοσχέδιοι Στοχασμοὶ» ητο δυνατὸν νὰ προσφωνῶνται εἰς αὐτούς; Η ανηγυρικὸν δὲν εῖμαι ἐπιτήδειος νὰ φκιάνω. Οσάκις παρασταθῆ εἰς ἐμὲ ἀφορμὴ ν' ἀναρέρω τὸ δνομά των, ἀποδίδω εἰς αὐτοὺς τὸ δικίως δρειλόμενον ἐπαιγον. Τι περισσότερον δτι ἔπρεπε νὰ κάμω στοχάζεσαι σύ; "Οτι ἔχουσι δίψαν ἐπαίγουν ἀσβεστον, τὸ καταλαμβάνω· ἀλλὰ φοβοῦμαι μὴ ζητῶσι νὰ τὴν θεραπεύσωσι περισσότερον μὲ τὸν γρήγορον πολλαπλασιασμὸν τῶν ἐκδότεων. Καὶ τις εἶναι καλὸς νὰ τοὺς διδάξῃ τι θέλει νὰ εἶπῃ ἔκδοσις παλαιοῦ καὶ δοκίμου συγγραφέως, δπόταν μήτ' ἔγω δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ἀφοῦ τὸ ἐδιδάχθην ἀπὸ τὴν πεῖραν; Μηγαρὶ τὸ καταλαμβάνουν οἱ ἔχει κάτω κυλιόμενοι εἰς τὰ καλὰ γραμματικά; καὶ πῖνες εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ καταλάβωσιν δσοι δὲν ἔξεύρουν μήτε καλὰ μήτε κακά;;»

Ο Κοραῆς, ἀναγγέλλων κατὰ δεκέμβριον τοῦ 1807 πρὸς τὸν Α. Βασιλείου δτι ηρυγήθη τὸν ἐκ 3000 φράγκων ἐτῆσιον μισθὸν τῆς τοῦ Στραβωνος μεταφράσεως, ἐδέξατο δὲ τὴν ἐκ 2000 φρ. σύνταξιν προσεπάγεται. «Εἰς τι ἀποβλέπει ἡ μαχρὰ αὗτη διηγησις; Οἱ Ζωσιμάδαι ἀπὸ ταῦτα εἶδησιν δὲν ἔχουσιν οὔτε θέλουν τὸ μάθει ποτὲ παρ' ἔμοι. Τὸ πρᾶγμα διμως ἔχει οὕτως. Εἰς μὲν τὸ φαινόμενον ἐθυσίασα 3000 φρ. εἰς τὸ κράτος διὰ τὰς παρ' αὐτῶν 5000 φρ.. ἀλλ' ἡ ἀλήθεια εἶναι δτι ἐθυσίασα καὶ πολλὰς ἐλπίδας ἔμοι, ἐπειδὴ πιθανὸν εἶναι δτι, δν ἐπεταχύνετο τὸ ἔργον τοῦ Στραβωνος, καὶ ἡ ἐτῆσιος σύνταξις

“Φιλεν αὐξηθῇ καὶ τὸ κράτος ἥθελε δράμει εἰς βοήθειάν μου, μὲν μὲν σύμβασις κάμμια ἀπὸ τὰς κεραυνοβόλους ἐκείνας νόσους, αἱ δποῖαι δὲν συγχωροῦν οὔτε τὸ γράφειν οὔτε τὸ συλλογίζεσθαι, ἀλλὰ μεταβάλλουσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τῶν κτηνῶν τὴν κατάστασιν .. ἐγὼ παρ' αὐτῶν δὲν ζητῶ αὐξησιν τοῦ μισθοῦ τῶν 5000, τὰ δποῖα λίσας καὶ αὐτὰ φαίνονται εἰς αὐτοὺς ὑπέρπολλα. Τοῦτο μόνον ἐπεθύμουν, νὰ μὲ βεβαιώσωσιν δτι τὸ ἡμισυ τῆς ποσότητας ταῦτης ἦγουν 2500 φρ. νὰ μὲ δίδεται ἐπὶ ζωῆς μου, ἐὰν ἔξ αἰτίας νόσου ἀναγκασθῶ νὰ παρατηθῶ ἀπὸ τὸν Στράβωνα καὶ ἀπὸ τὴν Βιβλιοθήκην. Διὰ τὶ ἐπιθυμῶ τὴν συνθηματικὴν ταύτην βεβαίωσιν; διὰ νὰ μὴ τὰ λαμβάνω τότε ὡς ἐλεγμοσύνην, τῆς ὁποίας ἡ μόνη ἴδεια εἶναι ἵκανη νὰ ἔξαγριώσῃ τὰ πάθη μου. Ἀλλὰ πῶς νὰ τὸ προβάλω εἰς αὐτούς; Ἀφ' ὅτι φυσικὰ εἴμαι μὲ ἔκαμεν ἀτολμότερον δ τρόπος μὲ τὸν δποῖον ἐπροσφέρθησαν εἰς ἐμὲ, καὶ τοῦ δποίου δείγματα νὰ σὲ δώσω εἶναι χρεία, διὰ νὰ μὴ νομίσῃς δτι εἰκάζω κακῶς. Εἰς τὸν λογαριασμὸν, τὸν δποῖον μέλλω νὰ τὸν πέμψω πρὸς τὸ τέλος τοῦ μηνὸς τούτου, μένει χρεώστης σχεδὸν 5500 φρ. εἰς ταῦτα περιέχονται 1800 φρ. ἔξοδα ἔως τὴν ὥραν εἰς τὸν τύπον τοῦ Πλουτάρχου καὶ τὰ λοιπὰ εἶναι μέρος τοῦ μισθοῦ μου. Ταῦτα εἶναι γνωστὰ εἰς αὐτὸν, ἐπειδὴ τὸν γράφω δτι ἔξοδεύω κατὰ καιρόν. ἂν δχι ἀλλο, ἐπρεπε κἄν τοῦ μισθοῦ τὸ μέρος νὰ μὲ πέμψῃ καὶ δχι νὰ προσμένῃ νὰ τὸ ζητῶ. Ἐγὼ αἰσχύνομαι νὰ τὸ ζητήσω . . . Διὰ νὰ καταλάβῃς τὶ κρίνουσι περὶ τοῦ μισθοῦ, δὲν σὲ εἴπα ἀκόμη δποῖον στρατήγημα μετεχειρίσθην εἰς τὸν καιρὸν, στρατήγημα δηλ. ἐπιζήμιον εἰς ἐμὲ, ὡς τὸ στρατήγημα τῆς ἀποβολῆς τοῦ μισθοῦ περὶ τοῦ Στράβιωνος, ὡς ἦσαν δλα τὰ στρατηγήματα τοῦ Ναστραντῆ Χότζα. Ἔγραψα πρὸς αὐτὸν δτι τὸ πρῶτον ἔτος εὐχαριστοῦμαι εἰς μόνας 4000 φρ., τὰ δὲ ἀκόλουθα μὲ ἐφαίνετο δίκαιοι νὰ μὲ δίδουσι 5000, καὶ τὸ ἐδέχθησαν μετὰ χαρᾶς πληρώσαντες 4000 διὰ τὸ 1805, 5000 διὰ τὸ 1806 καὶ χρεωστοῦντες ἀκόμη τὸ περισσότερον μέρος τοῦ 1807. Νομίζω εἰς τόπον αὐτῶν ἂν διαφορὰν μεταξὺ ἔτους καὶ ἔτους. Τὶ καταλαμβάνουσι, φίλε μου, αὐτοὶ, δπόταν ἐγὼ μάλις δλίγος καιρὸς ἀφοῦ τὸ ἐκκτάλαβα, τὶ θέλει νὰ εἴπῃ ἔκδοσις ἀρχαίου συγγραφέως, τὶ εἶναι τὸ χρέος τοῦ ἐκδότου καὶ πόσος ὁ κόπος τοῦ νὰ πληρώσῃ; Συγκαταριθμοῦσι, φίλε, δχι τὰς ἴδιας μου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀσυγκρίτων σοφωτέρων μου τὰς ἐκδόσεις μὲ τὰς ἐκδόσεις τῆς Βενετίας. ”Ιδεις τὴν νεωστὶ

τυπωθεῖσαν ἔχει τὸ Πλιάδα τοῦ Ὁμηρου; Ἐν δὲν τὴν ἵδες πῶς εἶναι δύνατὸν νὰ σὲ τὴν παραστήσω ἀλλέως παρὰ ἀναφέρων εἰς τὴν μνήμην σου τὴν Ὀκτάηχον καὶ τὸ Ψαλτήριον ἢ ἄλλο τι παρόμοιον, οὐγουν βιβλία, τὰ δύοις εὐθὺς ἀνοίγων εύρισκεις τὸ «μακάριος ἀνὴρ» ἢ «τὰς ἐσπερινὰς ἡμῶν εὐχὰς» χωρὶς προκειμένην εἴδησιν μακρὰν ἢ μικρὰν, χωρὶς προ-οίμιον ἢ προπαρασκευὴν κάμμισιν; Δὲν σὲ λέγω «χωρὶς κάμμισιν διέρ-θωσιν γραφικοῦ σφάλματος» ἀλλὰ προλαβουσῶν ἐκδόσεων» ce seraient trop exiger. Διὰ τοιαύτας ἐκδόσεις βέβαια 5000 φρ. εἶναι φοβερὸς μισθός· ἀλλὰ δι' ἐκδόσεις, αἱ δύοις δὲν γίνονται χωρὶς καθημερινὴν δαπάνην χρημάτων εἰς βιβλία, καὶ δαπάνην ἀκόμη γειροτέραν τῆς ὑγείας, μόλις εἶναι ίκανα». Μετὰ πάροδον ὀλίγων μηνῶν περιηλθε πάλιν ὁ Κοραῆς εἰς δεινὴν ἀμηχανίαν, διότι καὶ αὐθις οἱ Ζωσιμάδαι ἐφαίνοντο ἐθελο-κωφοῦντες πρὸς τὰ παρακλητικὰ ἐκείνου αἰτήματα. «Τώρα καταλαμβάνω (ἔγραψε τῇ 19 δεκεμβρίου 1807) τὴν τρέλαν τοῦ νὰ ἀποβάλω τὸν ἐτῆσιον μισθὸν τοῦ Στράβωνος· σύτ' ἔχω καν τὴν παρηγορίαν νὰ εἴπω «ἀψὲ μὲν ἀλλὰ νοῦν ἐσχήκαμεν», ἐπειδὴ τί ἀξίζει πλέον ὁ νοῦς εἰς τὸν ὅ-στις ἐξυπνίζεται δταν δὲν ἔναι πλέον θεραπεία τοῦ κακοῦ;» Οσάκις ὁ Κοραῆς εἶναι ηγαγκασμένος νὰ αἰτήσῃ χρήματα διὰ τὰς γρείας τοῦ τύπου, «τὰ ζητεῖ μὲν ἐντροπήν». Τὸ παλαιὸν ῥήτον «τὸ γεργὸν καὶ χάριν ἔχει» δὲν ἐγγιωρεῖ εἰς τὴν φιλολογίαν· ἀληθεύει δὲ μᾶλλον ἐν-ταῦθα τὸ γνωστὸν τοῦ Ὁρατίου παράγγελμα. Οἱ μὲν Ζωσιμάδαι ἐκ σφοδρᾶς φιλοτιμίας καὶ φιλοδοξίας ἀπήνουν νὰ γίνωνται αἱ ἐκδόσεις μετ' αστραπιαίς ταχύτητος, ὁ δὲ Κοραῆς, ἀποβλέπων πρὸς τὰς δυσχερείας τοῦ ἔργου, περὶ πολλοῦ δὲ πόλουμενος τὴν ἔχυτον ἔτι δὲ μᾶλλον τὴν τοῦ γένους τιμὴν, ἔσπευδε βραδέως. «Τοὺς ἐκακόμαθον, φίλε μου (ἔγραψε τῷ 1808) μὲ τὰς ταχείας ἐκδόσεις. Ὁμηρον ἐξέδωκαν χωρὶς καν εἰ-δησιν ὅτι εὔρισκεται σήμερον εἰς τὴν Εὐρώπην διαρθωμένον γέον χει-μενον Ὁμηρού ἀπὸ ἄνδρας, ὅστις ἔτριψεν εἶκοσιν ἔτη τῆς ζωῆς του σι-νὰ καθαρίσῃ τὸ κείμενον του ποιητοῦ. Αφοῦ εὔρισκεται τοιωτό κείμενον, νὰ μετατυπώσῃ τις τὸ παλαιὸν εἶναι τὸ αὐτὸν καὶ νὰ τρώγῃ βιλλάνους μετὰ τὴν εὔρεσιν τοῦ ἀρτου. Πῶς εἶναι δύνατὸν νὰ ἀντιπαλαίσω μὲ τοιούτους γενναῖδας ἐκδότας; Μία μόνη περίοδος τοῦ Πλουτάρχου μὲ ἔκρατητε δύνα ἡμέρας τῆς παρελθούσης ἐβέβημαθος, ἐπειδὴ δὲν ἐκατα-λάμβανα· μόλις τὴν γύντα στρεφόμενος καὶ μεταστρεφόμενος εἰς τὴν αλινὴν, ἐνόησα τι ἔγει τὸ Πλωταρχος». Ο εὐρέθιστος τοῦ Κοραῆ χαρακτήρ μόλις καὶ μετά βίας ὑφίσταται τὰς παρὰ τῶν Ζωσιμάδων

διακρούσεις καὶ ἀναβολάς. «Σὲ βεβαιῶ ὅτι ἡ ἡμέρα τῆς ζητήσεως χρημάτων διὰ τὴν τύπωσιν τῶν τόμων τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης, γίνεται πάντοτε εἰς ἐμὲ ἀληθής ἡμέρα συμφορᾶς μεγάλης καὶ πένθους. Μεγάλη δυστυχία γὰρ ἐμπλέξω μὲ ἀνθρώπους, οἵ διότοι δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν ἔννοιαν τῶν κόπων τοῦ ἔργου μου, οὔτε εἶναι εἰς κατάστασιν γὰρ διακρίνωσι τὰς ἐκδόσεις μου, ἀτέρ τὰς ἐκδόσεις τοῦ Βλαντῆ. Ἐξ ἀτυχίας μου δὲν καταλαμβάνουσι, οὐδὲ νὰ κρίνωσιν εἶναι καλοὶ πόσον ἀκόπου δοκιμάζω εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, καὶ πόσην προσοχὴν ἔχω χρέος γὰρ κάμψιον εἰς αὐτὸν ἀν ὅχι διὰ τὴν μου διὰ τὴν τοῦ γένους καὶ κοινήν τιμήν. Αἱ ξέναι εἴφημερίδες αὐτοὺς μὲν κηρύττουσι πρώτους εὐεργέτας τοῦ γένους, ἐμὲ δὲ δικαιώνεις ή ἀδίκως, ἔνα τῶν πρώτων κριτικῶν. Πάσσον τηγανίζομαι καὶ τίκνομαι καθ' ἐκάστην ὡς αηρὸς διὰν γὰρ μὴ καταισχύνω ταύτην τὴν εἴτε ἀληθῆ εἴτε φευδῆ ὑπόληψιν, ἀλλος γὰρ τὸ καταλαβῆ δὲν εἶναι δυνατὸν, πλὴν ὅστις ἔχει παιδεῖαν ἐνωμένην μὲν μετρίαν φιλοτιμίαν. Ἀρχετὸς ἦτο οὗτος ὁ τηγανισμὸς καὶ ἡ ἀδιάλειπτος φθορὰ τῆς ὑγείας μου, χωρὶς γὰρ προσθέτωσιν εἰς αὐτὸν καὶ τὴν περὶ χορηγίας μέριμναν. Πολλάκις, μία μόνη σημείωσις μὲ κρατεῖ δύο ἡμέρας ὅλοκλήρους, διὰ τὴν μακρὰν ἔρευναν καὶ σκέψιν, ἥτις εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὰ τοιαῦτα πολλάκις σὲ βεβαίων, πηδῶ τὴν γύντα ἀπὸ τὴν κλινήν καὶ ἀγάπτω φῶς διὰ γὰρ σημείωσω μίαν ίδεαν τῆς κεφαλῆς μου, διὰ τὸν φόβον μὴ τὴν λησμονήσω τὸ πρωτί. "Αμα ἐπέστειλε τὸ ἀνωτέρω γράμμα, καὶ παραχρῆμα μετέγνω ὁ Κοραῆς διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἀναγράφην φράσεών τινων, ἐξηρεθισμένης φιλοτιμίας δηλωτικῶν. «Εἰς τὴν πρόταύτης μου εἶδες τὴν «περὶ τοῦ πρώτου κριτικοῦ τοῦ γένους» κτηνωδίαν, τὴν διόταν γὰρ ἐκστομίσω μὲ ἡνάγκαστεν ἢ ἀναισθησία των. Ἐγὼ πάσχω, φίλε μου, μὰ τὴν ιερὰν ἀληθείαν! Αὐτοὶ δὲν τὰ ἀναγινώσκουν, ἢ γραμμένα εἰς ξένην γλῶσσαν δὲν τὰ καταλαμβάνουν, ἢ, καὶ ἀν καταλάβωσι τὰς λέξεις, δὲν νοοῦσι τὸ πρᾶγμα. Κριτικὸς, Ἐκδότης κτλ. εἶναι εἰς αὐτοὺς αἰνίγματα· καὶ ἐγὼ ἐν τούτοις τίκνομαι «ώς τίκεται αηρὸς ἀπὸ πρωσώπου πυρός». Ἡ μεγαλητέρχ μου δυστυχία εἶναι ὅτι ἀπέβαλα τὸν ἐτήσιον μισθὸν 3000 φρ. τοῦ Στραβωνος, εἰ δὲ μὴ πρὸ πολλοῦ ἤθιελα τοὺς πέμψει εἰς τοὺς Βενετικοὺς ἐκδότας καὶ Κριτικούς». Ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ τύπου τὰ ἀναλώματα πολλαπλασιάζονται, ὁ δὲ Κοραῆς μάτην κρούει τὴν θύραν. «Βλέπω καθαρὰ ὅτι μέλλω γὰρ γίνω σφάγιον τῶν καλῶν ἀνθρώπων (ἔγραψε πρὸς τὸν Βασιλείου τῇ 9 δεκεμβρίου 1808). Ἡ ἀτογία τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἡ ἀθυμία μὲ κατεδίκασην εἰς

ἀργίαν· αἱ ήμέραι εἶναι δδυνηραὶ, καὶ αἱ νύκτες κόλασις εἰς ἐμὲ διὰ τὰς ἀύπνιας. Ἐὰν δὲν εἶχεν δὲ Ζωσιμᾶς νὰ μ' ἐμβάσῃ ὑπὲρ τὰς 8000 φρ. χρεωστούμενα, ἡ φιλανθρωπία ἔπρεπε νὰ τὸν διδάξῃ ὅτι ἡτο χρέος νὰ μὲ γράψῃ κἄν τὴν αἰτίαν, καὶ ὅχι νὰ μ' ἀφίνῃ εἰς τοσαύτην ἀμηχανίαν ὡς νὰ ἡμην ἀνδράποδον εὐτελέστατον. Ἡ ὑπεροψία αὕτη μοῦ ἐπλήγωσε τόσον τὴν καρδίαν, νατε νομίζω ἀδύνατον εἰς τὸ ἔξης νὰ συμβράσω μ' αὐτοὺς (*tout se pardonne, excepté le mépris*). Καὶ λέως διὰ τοῦτο τὴν δείχνουσι, διὰ νὰ μὲ ἀναγκάσωσι νὰ ζητήσω τὴν διάλυσιν τῆς κοινωνίας, μὴ τολμῶντες νὰ τὴν προβάλωσιν αὐτοῖς. "Αλλην ἔξηγησιν τοῦ αἰγάλυματος νὰ εἴρω, δὲν εἶναι δυνατόν. Οὐαὶ εἰς ἐμὲ, διὰ ἥναι ἀληθῆς. Τότε γίνομαι καὶ ἀνδραπόδου εὐτελέστερος, ἐπειδὴ μηδὲ διωκόμενος καὶ ἔξωθιούμενος δὲν ἔχω ποῦ νὰ φύγω, καὶ διὰ τὴν ἀνθητὸν καὶ ἀπρονόητον ἀποβαλήν τῶν 3000 φρ. τοῦ Στρατιώνος καὶ διὰ τὴν πομπικὴν προκήρυξιν τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης, ἥτις μέλλει νὰ στραφῇ εἰς καταισχύνην καὶ ἐμοῦ καὶ τοῦ γένους ὅλου. "Ω. Ἀλέξανδρε! Ἀλέξανδρε! Νὰ περάσω τὴν μέχρι τοῦδε ζωὴν μου, δδυνηρὰν μὲν, ἀλλ' ὅμως παρηγορουμένην ἀπὸ τὴν μεγαλοφροσύνην τοῦ νὰ μὴ κολακεύσω κάνενα διὰ νὰ φυλάξω τὴν ἐλευθερίαν μου, καὶ τώρα εἰς τὸ γῆρας νὰ προσθέσω εἰς τὰς δδύνας μου τὴν αἰσχρὰν ἀτολμίαν τοῦ νὰ καταφρονῶ τοὺς καταφρονοῦντάς με! Ἡ μεγαλόπολις, τὴν δποίαν κατοικῶ, ἀπορεῖ καὶ θαυμάζει τὴν ὁραν ταύτην, διὰ τί, ἐπειδὴ δὲ θάνατος τοῦ Bitauibé ἀφίγει τόπον εὔχαιρον εἰς τὸ Πανεπιστήμιον (Institut), ἐνῷ εἶναι μυρίοι οἱ τρέχοντες καὶ περιερχόμενοι διὰ νὰ τὸν ἀπολαύσωσι, μόνος ἐγὼ δὲν καταδέχομαι νὰ καταπατῶμαι τόσον ἀσπλάγχνως ἀπὸ δμωγενεῖς! Ἐὰν εὐρίσκετό τις δυνατός νὰ μὲ ἐλευθερώῃ ἀπὸ τὴν κατάστασιν ταύτην καὶ νὰ παύσῃ τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς μου, ἀνδριάντα ἥθελε τοῦ ἀναστήσει ἡ εὐγνωμοσύνη μου. Δὲν εἶναι μόνον τῶν παρόντων ἡ δδύνη ἀλλὰ καὶ τῶν μελλόντων ὁ δδυνηρότερος φόβος. "Οχι μόνον λυποῦμαι ὅτι δὲν ἔλαβα τὴν ἀπὸ πολλοῦ χρεωστουμένην βοήθειαν, ἀλλὰ τηγανίζομαι πρὸς τούτοις, ὅτι καὶ μέλλω πάλιν νὰ τὸν γράψω, μὴν ἔξεύρων πῶς νὰ τὸν γράψω. "Ως τὸν πρέπει δὲν τολμῶ· ὡς δὲν πρέπει, διὰ τοῦτο ὅτι δὲν πρέπει, εἶναι ἄτιμον καὶ εἰλωτικόν. Τί νὰ κάμω; τί νὰ εἴπω; τί νὰ συλλογισθῶ; Ἡ ἔκδοσις τοῦ Πλουτάρχου καὶ τοῦ Πολυχίνου διεκόπη, ἡ ψυχή μου δὲν ἔχει δύναμιν νὰ συγδυάσῃ τὰς ἴδεας της, τὸ σῶμά μου τήκεται καὶ φοβερίζεται ἀπὸ παράλυσιν. Εἰς τοσαύτα

δεινὰ ἔχεις συμβουλὴν; γνωρίζεις θεραπείαν; Ἐγὼ εἶμαι ὡς παραφρονῶν».

Μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμονος διακείμενος ὁ πτωχὸς Κοραῆς ἀπορεῖ περὶ τοῦ ποιητέου. «Ἡ ἡλικία μου, καὶ τολμῶ εἰπεῖν ἡ τὴν δοποίαν ἔως τώρα ἔδειξα προθυμίαν νὰ συνεισφέρω εἰς τὴν κοινὴν ωφέλειαν τὸ κατὰ δύναμιν ὑπαγορεύουσιν ἐπιστολὴν ἐλεγκτικὴν τῆς ἀπανθρώπου καὶ Νερωνικῆς ὑπεροψίας του· ἡ πενία μου καὶ ὁ φόβος τῆς καταισχύνης τοῦ γένους, ητις μέλλει νὰ προξενηθῇ ἀπὸ τὴν παῦσιν τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης ὑπαγορεύουσιν ἐπιστολὴν ὑποκριτικὴν, ἢ, καθὼς τὴν δύναμίζουσῃ ἀνδραποδώδεις, πολιτικήν. Στεγά μοι πανταχόθεν». Ο ψυχικὸς τοῦ Κοραῆς σάλος ἐπιτείνεται δσημέραι. «Ἀκόμη κάμμια ἀπόκρισις! Ἡ ἀγανάκτησις μὲν φέρει κάμμιαν φορὰν καὶ εἰς τὸν φρικτὸν τοῦτον λογισμόν. «Γράψε του ὅτι πρέπει νὰ γράψῃ τις ἀδικούμενος, ὑβριζόμενος καὶ σχεδὸν φογευόμενος πρὸς ἀδικοῦντα, ὑβρίζοντα καὶ φονεύοντα». Τὸ ἀποτέλεσμα τοιαύτης γραφῆς θέλει εἰσθαι παῦσις τοῦ ἔργου καὶ ἡ ἐκ τῆς παύσεως ἀμηχανία μου, ἐπειδὴ μέλλω νὰ κατατήσω εἰς μόνην τὴν αὐτοκρατορικὴν σύνταξιν τῶν 2000 φρ. εἰς καιρὸν δταν πληρόνω ἐγοίκιων 700 φράγκων καὶ ὑπηρέτην 500 φρ. Ἀποτέλεσμα βεβαίως δεινὸν, ὅχι ὅμως καὶ χωρὶς θεραπείαν. Εἰς τοὺς Παρισίους εύρισκονται πιστόλαι, εύρισκεται ὅπιον, εἶναι τέλος πάντων καὶ ὁ μέγας ποταμὸς Σηκουάνας. Ἀλλὰ πῶς μέλλει νὰ σὲ χρίνῃ ὁ κόσμος; Αὖ! ταλαίπωρε· εἰς ἀνδραπόδου τάξιν κρημνίζεται καὶ φροντίζεις ἀκόμη τὴν κρίσιν τοῦ κόσμου». Κατὰ τὸν ιανουάριον τοῦ 1809 ἡ τύπωσις δύο τοῦ Πλουτάρχου τόμων καὶ ἡ τοῦ Πολυαίνου διεκόπη, τῇ συμβουλῇ δὲ τοῦ Βασιλείου, ἐπέστειλεν ὁ Κοραῆς πρὸς τὸν Ζωσιμᾶν συνάλλαγμα ἐκ τρισχιλίων φράγκων ὅπως διὰ τούτων ἐπαρκέσῃ τεύλαχιστον εἰς τὰ μάλιστα ἐπείγοντα ἀναλώματα. «Ἀλλ' δι' ἀτυχίαν μου ἡ καμπιάζης ἀποβλήθη, τότε τί κάμησεν; Δὲν ἔμειναν εἰς τὸ συρτάριόν μου πλὴν 300 φράγκα· χρεωστῶ τὸν τυπογράφον ὑπὲρ τὰς 2000». Ο Βασιλείου, βλέπων τοῦ Κοραῆ τὴν ἀπόγνοιαν, ἐβούλεύετο περὶ συγχρωτήσεως. Ἐταιρείας ἐκ διαφόρων πλουσίων δριγενῶν πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης, ὁ δὲ Κοραῆς ἔγραψε πρὸς τὸν Ζωσιμᾶν. «Ἄρα οἱ εὐεργέται τοῦ ἔθνους . . . τόσον ἔγιναν ἀδιάφοροι διὰ τὴν ζωὴν τοῦ Κοραῆ, ὅτις κοπιάζει γύκτα καὶ ἥμέραν διὰ τὸ γένος; Τοῦτο εἴναι δι' ἐμὲ ἀληθινὸν αἴνιγμα, τοῦ ὅποίου τὴν λύσιν προξεμένω ἀπὸ τὴν τιμιότητά σου διὰ νὰ λάβω τὰ μέτρα μου». Τὴν γνώμην τοῦ